

KNNV Afdeling Gooi

CONVO

www.knnv.nl/gooi

december 2013 – maart 2014

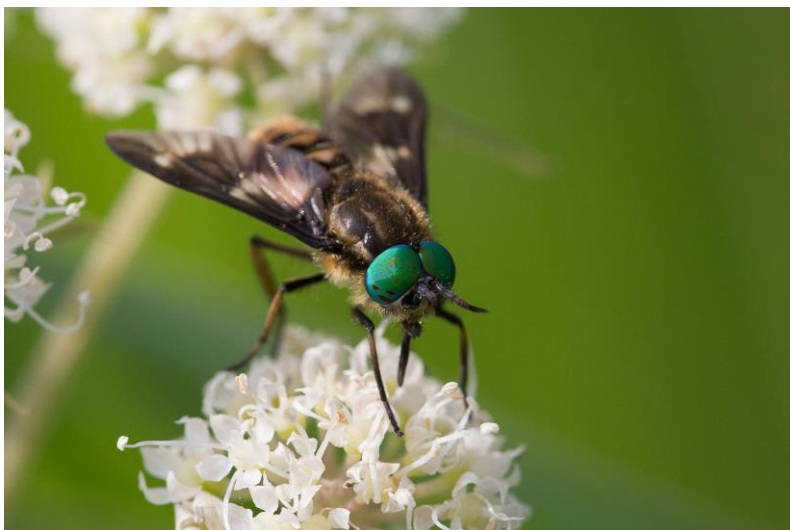
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
Afdeling Gooi

<p>BESTUUR</p> <p>Voorzitter Vacant</p> <p>Secretaris / Waarnemend Voorzitter Ellie Fluitsma E: secretaris@gooi.knnv.nl T: 0356249076 Taludweg 71 1215 AC Hilversum</p> <p>Penningmeester en ledenadministratie Willem-Jan Hoeffnagel E: w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl T: 0356919356 Mr. J.C. Bührmannlaan 54 1244 PH Ankeveen</p> <p>Algemene zaken/projecten Jetse Jaarsma E: bestlid@gooi.knnv.nl T: 0355264135 Vrouwenzand 68 1274 CK Huizen</p> <p>Natuurhistorisch secretaris en contactpersoon excursieprogramma en lezingen Theo van Mens E: theovanmens@gmail.com T: 0630825198 Meikevermeent 26 1218 HE Hilversum</p> <p>Tekstredactie: Marion Koster en Jetse Jaarsma</p> <p>Fotoverantwoording: Willem-Jan Hoeffnagel, Jetse Jaarsma</p>	<p>WERKGROEPEN</p> <p>Plantenwerkgroep Noor van Heusden E: T:</p> <p>Paddenstoelenwerkgroep Ellie Fluitsma E: secretaris@gooi.knnv.nl T: 0356249076 Taludweg 71 1215 AC Hilversum</p> <p>Hydrobiologiewerkgroep Koos Meesters E: meesters.j@gmail.com T: 0356563429</p> <p>Webmaster Jetse Jaarsma & Marion Koster E: webmaster@gooi.knnv.nl T: 0612531772 /0355264135</p> <p>De Convo wordt in kleur verstuurd naar de leden waarvan het e-mail adres bekend is. De overige leden krijgen een zwart-wit exemplaar per post toegestuurd.</p> <p>Mocht het zo zijn, dat de excursieleider het niet verantwoord vindt, door welke omstandigheid dan ook, dat de excursie doorgaat, dan heeft hij / zij de bevoegdheid deze af te gelasten.</p> <p>Voor ongelukken en / of problemen, die ontstaan tijdens activiteiten van de KNNV Afdeling Gooi aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.</p>
---	--

Contributie: lidmaatschap € 35,75 per jaar, huisgenootlid € 17,75 per jaar en Convalid, donateur € 13,- per jaar. Contributie kan voldaan worden op rekeningnummer NL03INGB0000094250 (ING) t.n.v. Kon Ned Natuurhist Verg Afd Gooi te Ankeveen.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD VAN HET BESTUUR	4
BOMEN: DE IEP	5
VAN LEVEND SCHELPIER NAAR FOSSIELE SCHELP	10
BOEKBESPREKING	12
VELDGIDS PADDESTOELEN – PLAATJESZWAMMEN EN BOLETEN ..	12
BIODIVERSITEITJE: DE SPECHT HAMERT MET VOORKENNIS	14
INSECTEN IN ONS WERKGEBIED: GEWONE GOUDOOGDAAS	15
IN MEMORIAM GERDA HEIJN	16
WINTERPROGRAMMA 2013.....	17

VOORWOORD VAN HET BESTUUR

Vorige week woedde hier in Nederland de zwaarste storm sinds 1990. Na een dergelijke zware storm worden er vaak waarnemingen gedaan van vogels die niet zo vaak in onze streken gezien worden. Heb je ook een leuke waarneming gedaan geef deze dan aan ons door voor de nieuwsbrief of de website, via secretaris@gooi.knnv.nl. Het is goed te laten zien wat voor bijzondere soorten er hier in de omgeving te vinden zijn. Er zijn inmiddels al twee nieuwsbrieven verstuurd met stukjes die door leden zijn aangeleverd.

De eerste Gooise Landschapsdag op 13 oktober was een succes en dat kan ook van de nachtvliedernacht gezegd worden. Er was zelfs een eerste waarneming in ons gebied van de Walstrospanner. Volgend jaar gaan we zeker weer meedoen en misschien gaan we wel wat vaker "nachtvlinders".

De website is inmiddels in het KNNV-formaat gezet en ziet er geweldig uit dank zij de inspanningen van Jetse en Marion.

In het winterprogramma in deze Convo, vind je de aankondiging van de 'leden voor ledenavond' op 12 december 2013. Iedereen is welkom om iets te laten zien of te vertellen over wat hem of haar op het gebied van natuur bezighoudt.

Meld je even aan bij Ellie Fluitsma (secretaris@gooi.knnv.nl), dan kan er een programma worden gemaakt.

Heb je geen tijd in december, dan zien we je graag op de nieuwjaarsbijeenkomst in januari 2014.

Ellie Fluitsma

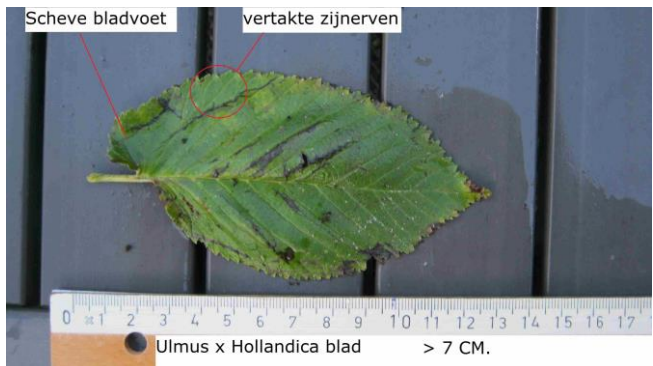
BESTUURSLEDEN GEZOCHT, MELDT U!!!!!!!!!!!!!!

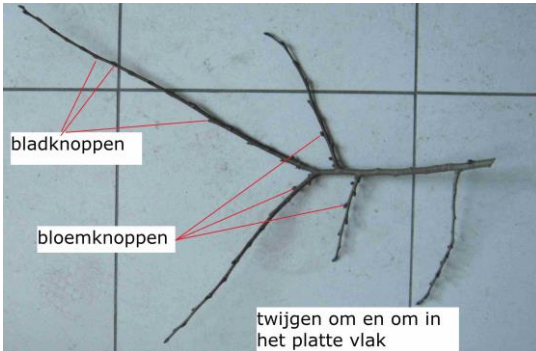
BOMEN: DE IEP

Als je aan iemand vraagt wat een iep is, dan krijg je als antwoord: een boom. Vraag je daarna hoe een iep eruit ziet, dan wordt het stil. Een iep of olm, is een “gewone” boom met blaadjes zoals een kind die tekent. Het is een boom die langs duizenden straten in Nederland is geplant en die al net zo lang in Nederland voorkomt als de eik. Een volgroeide vrijstaande iep is een indrukwekkende reus, van soms meer dan dertig meter hoog.

De iepenfamilie komt over de gehele wereld voor en omvat meer dan 150 soorten, waarvan de meeste afkomstig zijn uit Centraal Azië en China. In Nederland kennen we uit deze familie naast het naamgevend geslacht iep (*Ulmus*) nog de bomengeslachten *Celtis* en *Zelkova* als straatbeplanting. In Europa zijn slechts drie of vier soorten van de iepenfamilie inheems. Deze behoren allemaal tot het geslacht *Ulmus* en ze zijn waarschijnlijk ook allemaal in Nederland inheems. Het gaat om de Gladde of Veldiep (*Ulmus minor*), de Ruwe iep (*Ulmus glabra*), de Steel- of Fladderiep (*Ulmus laevis*) en mogelijk de Engelse veldiep (*Ulmus procera*). De laatste wordt tegenwoordig gezien als een ondersoort van *U. minor*. Om het allemaal nog wat ingewikkelder te maken is er ook nog een heel scala aan kruisingen tussen *Ulmus minor* en *Ulmus glabra*. Deze kruisingen zijn bekend onder de naam Hollandse iep (*Ulmus x hollandica*).

Iepen zijn bomen met een verspreide bladstand, waarbij de bladeren om en om aan weerszijde van de twijg staan. De bladen liggen dus in een plat vlak. Iepenblad is veernervig, rondachtig tot eirond en loopt altijd spits uit. De bladrand is gezaagd. Heel kenmerkend voor iepenblad is de scheve bladvoet: de bladschijf loopt aan één zijde van de nervf langer door dan bij de andere zijde. In oktober kleurt het blad geel en valt af.

De twijgen vormen een soort visgraatmotief, waaraan je 's winters een iep direct kunt herkennen. Aan de toppen van de twijgen zitten spitse knoppen. Dit zijn de bladknoppen voor het volgende jaar. Wat lager langs de twijg zitten ronde knoppen, dit zijn de bloemknoppen.

Deze bloemknoppen lopen in maart al uit. Uit elke knop wordt een trosje kleine tweeslachtige klokvormige bloempjes gevormd met elk vier tot acht bloemdekblaadjes en een gelijk aantal meeldraden. Centraal staat een stijl met bovenaan twee rode stempellobben. De stempels zijn eerder rijp, dan de meeldraden. De iep is dus proterogynisch. Na de bevruchting groeit het vruchtbeginsel in enkele dagen uit tot een groen gevleugeld nootje (sama-ra). Het vleugeltje heeft aan de bovenzijde een klein insnijndinkje (de voormalige stempellobben). Door de enorme hoeveelheid zaad lijkt het of een iep begin april al volledig in blad staat. In mei beginnen de vruchtjes in te drogen en worden de vleugeltjes doorschijnend. Op dit moment gaan ook de bladknoppen uitlopen. Als het blad is uitgelopen is de bodem onder de bomen bezaaid met een tapijt van afgevallen vruchtjes.

De Europese iepen hebben een grote overlap in hun verspreidingsgebieden en bovendien hybridiseren (kruisen) de soorten gemakkelijk. Dit maakt het bijna onmogelijk op het oog vast te stellen welke soort je voor je hebt. Er zijn diverse cultivars van de verschillende soorten, die op grond van hun eigenschappen herkenbaar zijn. Daarnaast zijn er wat vuistregels te geven voor herkenning.

De Fladder- of Steeliep is tijdens de bloei herkenbaar omdat de bloempjes een lange bloemsteel hebben. Van deze eigenschap is de naam van de soort afgeleid. Deze soort komt voor op moerassige bodems, grote exemplaren vormen vaak plankwortels. De zijnerf in het blad zijn allemaal onvertakt. Bij de overige soorten lijken er vooral in het midden van het blad altijd wel een paar nerven te vertakken.

De Veldiep heeft onbehaarde bloempjes met meestal vier bloemblaadjes en meeldraden. Het nootje zit bij de Veldiep niet helemaal in het midden

van de vruchtvleugel, maar zit meestal vlak onder de insnijding aan de top van de vleugels. De bladeren zijn gemiddeld kleiner dan zeven centimeter en meestal langwerpige. Het blad is in ieder geval aan de bovenzijde onbehaard. Dit geldt ook voor de (jonge) twijgen. Bij de overige soorten zijn de jonge twijgen aanvankelijk behaard, maar deze beharing verdwijnt soms gedurende het jaar. Bij de Engelse veldiep zijn de jonge twijgen en de onderzijde van het blad wel behaard. Als de twijg kurklijsten heeft, dan heb je te maken met een Veldiep. Maar let op: lang niet alle Veldiepen hebben kurklijsten. Het zaad van de Veldiep verliest heel snel kiemkracht. De Veldiep plant zich meestal met stam- en /of wortelopslag voort. Uit experimenten met Veldiep is ooit gebleken dat de kiemkracht van het zaad toeneemt als de uitlopers van een boom stelselmatig worden verwijderd.

De Ruwe iep heeft behaarde bloempjes met vier tot acht bloemblaadjes en meeldraden, behaarde twijgen en ruw behaard blad. Het nootje zit bijna altijd in het midden van de vruchtvleugels. Het blad is duidelijk groter dan zeven centimeter en breed ovaal tot rondachtig. Bij Ruwe iep groeien soms twee nerven tot extra bladtoppen uit. Let op: dit is geen algemene eigenschap. Bij die Ruwe iep is ook de scheve bladvoet het meest prominent aanwezig, de grootste zijlob ligt vaak over de bladsteel heen geschoven. De Ruwe iep maakt weinig uitlopers en is volledig afhankelijk van zaadverspreiding.

De Hollandse iep ligt qua vorm en voorkomen tussen Ruwe- en Veldiep in en kan soms heel sterk op één van beide kruisingsouders lijken. Het blad is meestal groter dan zeven centimeter.

De iep wordt hier te lande al meer dan 400 jaar gekruist en veredeld (iepenhout is uitermate geschikt voor scheepsbouw). Er zijn veel verschillende klonen in de handel beschikbaar.

In de negentiende eeuw waren er in Frankrijk enkele golven van iepensterfte. In 1918 sloeg het noodlot voor de iep pas goed toe. In heel Frankrijk stierven massaal iepen aan een tot dan toe onbekende schimmel, die we nu kennen als de lepenziekte (*Ophiostoma ulmi*). Een jaar later had de plaag de Nederlandse grens al bereikt en begon de slachting ook hier. In 1921 werd de schimmel geïdentificeerd door de Nederlandse fytopathologe Bea Schwarz.

De schimmel groeit in het houtvatenstelsel van de boom en verstopt dit volledig waardoor de watertoevoer naar de kroon is afgesneden. De boom laat vervroegd zijn blad vallen, alleen in de toppen van de twijgen zie je nog plukjes groene bladeren zitten. Soms sterft een aangetaste boom al binnen enkele maanden. De schimmel wordt verspreid door lepenspintkevers (*Scolytus spec.*). De kever legt zijn eieren onder de bast van iepenbomen, vooral als deze zijn verzwakt of beschadigd. Als de boom de schimmel bij zich draagt, worden de keverpoppen “besmet” met schimmelsporen. Na het uitvliegen brengen de kevers de ziekte over naar andere bomen. Omdat iepen via de wortels contact maken met naburige iepen, zie je vaak dat vanuit één punt alle bomen in een straat worden aangetast.

In 1928 dook de schimmel op in Ohio in de V.S. Ook daar verspreidt de ziekte zich gestaag. Eind jaren zestig, dook een nieuwe virulente variant van de lepenziekte op. Deze ziekte is in 1967 het kanaal overgestoken en heeft een ware slachting aangericht onder de Engelse veldiepen. Deze ondersoort van de veldiep is waarschijnlijk ooit door de Romeinen in Engeland geïntroduceerd. De soort is genetisch gezien volledig homogeen en kansloos tegen de schimmel.

Van de inheemse soorten heeft alleen de Fladderiep enige resistentie tegen lepenziekte. De boom is wel gevoelig voor de schimmel maar staat gelukkig niet op de favoriete menulijst van de lepenspintkevers en blijft zodoende vaak gespaard. Er is nu na bijna honderd jaar nog steeds geen afdoende bestrijding voor de ziekte gevonden. Wel is er eind jaren tachtig in Amsterdam een methode gevonden om individuele bomen te beschermen. De boom wordt dan geïnjecteerd met sporen van een onschadelijke variant van de schimmel *verticillium albo atrum*. De plant reageert op een nog onbegrepen manier en is een jaar lang verminderd vatbaar voor schimmelinfecties. Momenteel worden Aziatische soorten ingekruist om resistentie tegen lepenziekte te verkrijgen. Zo werden in Wageningen de cultivars Lobel (1973) en Columella (1989) geïntroduceerd. Dit zijn tripelhybriden tussen *U. glabra*, *U. minor* en de Himalaya-iep (*U. wallichiana*). Deze cultivars hebben een zeer goede resistentie tegen lepenziekte. Ook in Frankrijk is inmiddels een aantal resistente klonen (Vada en Lutèce) gepatenteerd.

Op de iep worden meer epifyten gevonden dan op enige andere Nederlandse boomsoort. De schors van de iep is rijk aan voedsel en houdt bovendien uitstekend water vast. Er zijn een aantal korstmossen specifiek voor iep. Dit geldt ook voor een aantal paddestoelensoorten zoals bijvoorbeeld de Zilverige satijnzwam (*Entoloma saundersii*) en de lepenzwam (*Lyophyllum ulmarium*). Daarnaast zijn er ook nog specifiek aan iepen gebonden insecten zoals bijv. de lepenpage (*Satyrium w-album*). Door de enorme impact van de lepenziekte, dreigen ook deze soorten te verdwijnen.

Ongeveer 9000 jaar geleden begon Europa, na de laatste ijstijd, weer bebost te raken. In deze periode (Atlanticum) verschenen soorten als Zomereik en de Veldiep weer in de Nederlandse flora. De iep werd een dominante bosboom, belangrijker nog dan de zomereik. Ongeveer 5000 jaar geleden begon de iep onverwacht te verdwijnen uit de flora. Het verschijnsel heeft de naam iepenval gekregen. Er is geen sluitende verklaring voor dit verdwijnen. In de jaren tachtig, meende men dat de mens mogelijk dit effect had veroorzaakt. Het is echter vreemd dat dit verschijnsel dan niet is opgetreden bij de Zomereik. Tegenwoordig denkt men dat de iep misschien eerder een strijd op leven en dood heeft gevoerd met de lepenziekte.

De mens heeft al duizenden jaren een band met deze boomsoort. Iepen-hout is sterk, hard en toch buigzaam. Het werd net als *Taxus* gebruikt voor het maken van handbogen. In de buurt van Rotterdam is een boog van iepenhout gevonden van meer dan 7000 jaar oud. Iepen zijn al sinds de ijzertijd in gebruik als constructiehout. Het hout is goed bestand tegen water en wordt daarom ook veel gebruikt in de scheepsbouw. Iepen-hout was vanwege het buigzame karakter ook geliefd om wagenwielen te maken. Het hout wordt nu nog steeds gebruikt in de meubelindustrie. Traditioneel worden doodskisten van iepenhout gemaakt. De Romeinen gebruikten iepentakken om wijnranken te leiden in wijngaarden. Het loof van de iep is al eeuwen in gebruik als hoogwaardig veevoer. Het blad is ook als groente te bereiden. In Scandinavië werd in tijden van misoogst, de bast als brood bereid. In de volksgeneeskunde werden iepenloof en bast gebruikt bij de behandeling van wonden en botbreuken.

Bij veel volkeren wordt de iep als heilig vereerd. In de Germaanse mythologie, schiept Wodan uit de iep de eerste vrouw 'Embla'. Bij de Grieken en de Romeinen is de iep gewijd aan de godin van de landbouw Demeter of Ceres en aan de god van de dromen Morpheus of Oneiros. Aan de iep werden profetische gaven toegedicht.

In de vroege middeleeuwen werd er door de Franken onder een iep recht-gesproken. Toen België zich van Nederland afscheidde werden in Antwerpen en Brussel iepen geplant als symbool van vrijheid. Toch vind je in diverse streken van Europa het geloof dat de iep een teken is van dood en rouw. De Engelsen hebben een volksrijmpje: “Elm hateth man and waieth”. Uiteindelijk belandt iedereen in een doodskist van iepenhout. In centraal Europa heeft de boom de naam heksen en boze geesten te weren. In Slowakije werd de nachtwacht uitgerust met hellebaarden met een steel van iepenhout om het kwaad te weren.

Jetse Jaarsma

VAN LEVEND SCHELPIER NAAR FOSSIELE SCHELP

Verslag van Lezing/contactavond 21-10-2013, spreker Dr Gerhard C. Cadée, NIOZ in Den Burg, Texel.

De zaal was vol en er ging een boeiende nieuwe wereld voor ons open. We werden door Gerhard Cadée meegenomen bij zijn zoektocht naar sporen op schelpen. Het gaat vaak om vraatsporen die goed fossiliseren en daardoor blijvend herkenbaar zijn. Er zijn ook sporen van beschadiging door niet-biologische oorzaken zoals de branding of storm. Deze sporen zien er heel anders uit.

Schelpkrakers en brekers zoals vissen (bijvoorbeeld Zeewolf, Kabeljauw en Schol), vogels (zoals Eidereend en Scholekster), krabben en bidsprinkhaankreeften prederen op schelpen. In de loop van de evolutie heeft zich een ware wapenwedloop afgespeeld tussen predator en schelpdier. De één ontwikkelt steeds krachtiger en ingenieuzer kraak- en schaargereedschap, de ander een steeds sterker pantser.

Boorders maken een gat in de schelp. Roofslakken zoals tepelhoorns maken daarbij gebruik van een boorvormige rasptong. Het gaatje heeft de vorm van een theekopje. Purperslakken maken een bijna verticaal gat in een schelp en inktvissen een meer ovaal gat. Sommige tweekleppigen boren in dikke schelpen een ovaal gat, omgeven door een kalkwandje. Er bestaan ook nog borende sponzen, mosdiertjes, zeepokachtigen en borstelwormen. De laatste groep maakt U-vormige gaten.

Daarnaast zijn er nog de sifo-etende predatoren. Sifo's zijn de in- en uitstroombuizen (ademhalingsbuizen) van schelpen. Sommige platvissen eten vooral sifo's. Soms wordt daarbij ook een deel van de mantel van de schelp afgebeten. De sifo's herstellen zich steeds weer van deze vraat.

Een groep van bacteriën, schimmels en korstmossen wordt microboorders genoemd. Ze veroorzaken gangen en gaten die alleen met een elektronenmicroscopie gescand kunnen worden en zo herkend. De schelp wordt er poreus van.

De meest voorkomende boorgaten van schelpen aan onze stranden worden veroorzaakt door algen die gaten met karakteristieke oplossingsverschijnselen vormen. De schelpen met de 'borende' algen en microboorders worden op hun beurt weer begraaasd door grazers zoals keverslakken en naplakken. Deze maken typische parallelle groefjes in het oppervlak. Dan zijn er nog de zee-egels, die met hun vijf tanden, vijf bundeltjes krasen maken. Deze sporen worden de 'lantaarn van Aristoteles' genoemd.

Schelpen worden soms hergebruikt door Heremietkreeften. Deze veroorzaken sleepplekken in de laatste winding van slakkenhuizen die ze zijn gaan bewonen. Deze slakkenhuizen zijn meer begroeid en meer bezet door borende organismen omdat ze altijd op het sediment verblijven. De eerste bewoner, vaak een wulk of een tepelhoorn, graaft zich meer in het zand, waardoor het slakkenhuis lange tijd onbereikbaar is voor boorders.

Schelpen proberen vaak hun beschadigingen weer te herstellen. Dat proces neemt weken of maanden in beslag. Gerhard vertelde nog veel meer over zijn achtertuin, de rustige stranden van Texel maar ook over andere plekken op de wereld. Zijn verhaal laat zien dat beschadigde schelpen minstens zo interessant zijn als intacte.

Theo van Mens

BOEKBESPREKING

VELDGIDS PADDESTOELEN – PLAATJESZWAMMEN EN BOLETEN

Nico Dam & Thomas W. Kuyper, 2013, ISBN: 9789050114639

Voor de algemeen voorkomende Biefstukzwam moet je niet in deze veldgids zijn. Dit is namelijk een 'plaatjesloze vliëszwam' (Aphylophorales) en geen plaatjeszwam of boleet (Agaricales).

In deze gids is een bewuste keuze gemaakt voor een handzaam aantal soorten en niet al de (+5000) in Nederland voorkomende paddenstoelen.

De auteurs beperken zich tot de in Nederland algemeen voorkomende plaatjeszwammen en boleten. Er staan 506 paddenstoelen in beschreven, elk met een prachtige foto, genomen van diverse kanten van de paddenstoel (meerdere exemplaren op één foto). Ook de onderzijde, bijvoorbeeld de kleur van de lamellen, staat er goed op.

Je hebt 95% kans dat de plaatjeszwam of de boleet die je net gevonden hebt, in dit boek staat. Voor de overige 5% (1500 zeldzame soorten!), moet je een meer gespecialiseerd werk raadplegen of de website van de mycologische vereniging. Handig is dat de gids uitgaat van veldkenmerken, die je zonder microscoop kunt waarnemen. Alhoewel: de sporee (sporendruk) neemt een centrale plaats in bij de determinatiesleutels. Dit is echter een klusje dat je meestal thuis doet en niet in het veld.

In de determinatiesleutel neemt de geur van een paddenstoel een belangrijke positie in. Maar het is een veldkenmerk waar je ervaring voor nodig hebt, niet zo gemakkelijk voor beginners dus.

De inleiding van deze gids is erg summier en beperkt zich onder meer tot de opbouw van het boek en de voor determinatie relevante kenmerken. Voor meer informatie over paddenstoelen in het algemeen, wordt verwezen naar het Basisboek paddenstoelen (Dam, N, Kuyper, Th. W. & Dam, M; 2006, KNNV-uitgeverij). Veldgids en Basisboek horen bij elkaar en vullen elkaar aan.

De sleutels zijn goed van opzet en begrijpelijk. Via de hoofdsleutel (104 keuzes) kom je bij de groepssleutels terecht (36 sleutels) en zo bij de wetenschappelijke naam van de soort. Deze groepen worden vaak door een paddenstoelengeslacht bepaald (zoals in groep 13 *Trechtertjes* ofwel *Omphalina*) of door een groep van op elkaar lijkende geslachten (zoals in groep 3 Schelpzwallen met geslachten als *Plicaturopsis*, *Deconica* en *Sarcomyxa*). Geweldig zijn de beschrijvingen van deze groepen, waarin meestal ook microscopische kenmerken worden behandeld. Deze kenmerken spelen echter geen rol in de determinatie.

Aan de hand van de gevonden soortnaam, duik je meteen het boek in. De soorten zijn alfabetisch gerangschikt op wetenschappelijke naam. De Nederlandse soortnaam wordt natuurlijk ook genoemd en er worden belangrijke onderscheidende kenmerken bij gelijkende soorten vermeld. Ook de ecologie en de verspreiding worden behandeld. Erg handig.

Daarnaast wordt de status op de Rode Lijst en een eventuele opname in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) vermeld. Voor de wetenschappelijke namen wordt een nieuwe standaardlijst paddenstoelen (2013) gebruikt, die pas eind van dit jaar wordt/is gepubliceerd, soms iets verschillend van de huidige standaardlijst uit 1995. Vaak gaat het daarbij om een andere geslachtsnaam. Deze oude namen staan wel bij de soorten in de gids genoemd, maar helaas niet in de alfabetische index. Als je uitgaat van de oude wetenschappelijke naam is dat dus moeilijker zoeken. Je kunt dit oplossen door alleen op de Nederlandse naam te zoeken in de index. Deze is gelukkig niet veranderd.

Niets veranderlijker dan de classificatie van paddenstoelen. Op basis van DNA-onderzoek, is deze behoorlijk opgeschud. Gelukkig is deze nog instabiele classificatie geen uitgangspunt in de determinatiesleutels. Bij de determinatiesleutels is gekozen voor een eigen overzichtelijke groepsindeling. Deze geeft ons meer inzicht in het plaatjeszwammen – en boletenrijk. Helaas wordt echter niet altijd duidelijk vermeld tot welke groep een gevonden soort behoort. Zo kan ik de groep van bijvoorbeeld de *Macrocystida cucumis* (Grote parasolzwam) en de *Delicatula integrella* (Plooiplaatzwammetje) niet herleiden, omdat deze soorten al in de hoofdsleutel worden uitgesleuteld. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor de *Oudemansiella mucida* (Porseleinzwam) die op de voorkant van de gids is te zien. Mogelijk zijn dit soorten die buiten de gehanteerde groepen vallen.

Dit geldt overigens niet voor alle soorten die in de hoofdsleutel worden uitgesleuteld. Zo komt *Conocybe albipes* ofwel *Izabelkleurige breeksteeltje*

ook voor in sleutel 27 van de groep van de Breeksteeltjes. Het zou handig zijn als bij een in de hoofdsleutel uitgesleutelde soort zo mogelijk ook het groepsnummer wordt vermeld.

Eigenlijk zijn deze punten van kritiek slechts details. Ik vind het een geweldige handzame gids. Zeker voor de doelgroep 'paddenstoelenliefhebber zonder veel ervaring maar vol goede moed', die in de inleiding wordt genoemd. Onder begeleiding van bijvoorbeeld een paddenstoelenwerkgroep en met het Basisboek paddenstoelen op de achtergrond, is deze veldgids zeer praktisch. Ik ga in ieder geval met dit grote boek in mijn tas aan de slag.

Theo van Mens

BIODIVERSITEITJE: DE SPECHT HAMERT MET VOORKENNIS

Een specht klopt wat af in zijn of haar leven: op bomen op zoek naar insecten of om een nestholte te maken. Krijgt hij daar geen koppijn van?

Een specht 'weet' echter precies wat hij doet en hamert bijvoorbeeld nooit te hard. Dat komt omdat een membraan tussen de snavel en de schedel precies registreert hoe hard de slag is. Maar er is meer. Een specht kent de bomen waarin hij een nestholte wil maken. De voorkeur gaat uit naar bomen met bepaalde zwammen die houtrot veroorzaken. Houtrot, liefst bruinrot, maakt het uithakken van een holte veel gemakkelijker.

De voorkeur van de specht gaat uit naar de Amerikaanse

eik, waar bruinrot veel vaker in voorkomt dan bij de oorspronkelijke inheemse eiken. Exemplaren met zwavel- of doolhofzwammen zijn favoriet. Maar ook berken, met bruinrot door de Berkenzwam, vallen bijzonder in de smaak.

Andere combinaties van zwammen met Amerikaanse eik (zoals Eikenvuurzwam) of berk (met Echte tonderzwam) zijn minder gewild. Nog minder populair zijn combinaties van zwammen met andere boomsoorten als populier en wilg. Zomereik (met Zwavelzwam of Doolhofzwam) en Beuk (met de echte Tonderzwam) worden nog minder gewaardeerd.

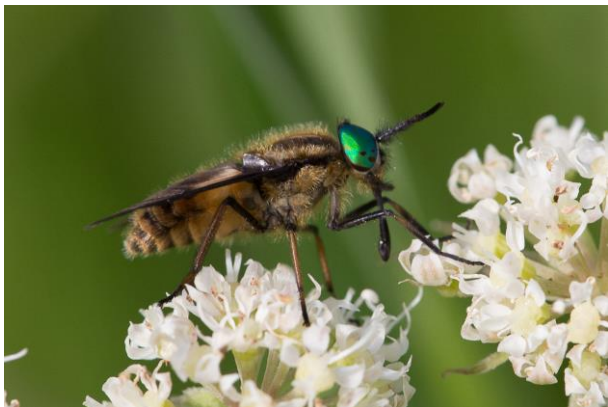
Al deze zwammen zijn overigens plaatjesloze vlieszwammen in de groep van de één- of meer jarige ongesteelde buisjes- en gaatjeszwammen. De specht is dus professioneler dan we vaak denken en hij heeft voor zover wij weten dus nooit koppijn. Hoewel, zou dat ook voor de vrouwtjesspechten gelden?

Theo van Mens (vrij naar blz. 38 uit *'De verborgen boom – het boomsoort-eigen ecosysteem van onze inheemse loof- en naaldbomen'*, Gerrit Jan Keizer, A3-boeken, 2012)

INSECTEN IN ONS WERKGEBIED: GEWONE GOUDOOGDAAS

Herkenning

De Gewone goudoogdaas (*Chrysops relictus*) is een bijtende vlieg uit de dazenfamilie (Tabanidae). De soort is tussen 7,5 en 13 millimeter groot en is te herkennen aan de helder groene ogen met bijna ronde violette vlekken. Het achterlijf heeft een

variabel patroon met altijd zwarte lobben op het tweede segment. Het achterlijf lijkt verder enigszins op dat van een bij; geel met zwarte banden. De vleugels kunnen niet op de rug over elkaar gevouwen worden. De vleugelbasis is zwart en op iedere vleugeltip zit een zwarte vlek. Vrouwtjes zijn te

herkennen aan de gescheiden ogen, bij de mannetjes zitten de ogen tegen elkaar aan.

Waarneming

Het verspreidingsgebied van de soort loopt vanaf West-Europa tot in Siberië. De dieren zijn waar te nemen van mei tot september. Ze komen algemeen voor op vochtige heiden, hoogvenen en in licht beboste terreinen, meestal in de buurt van water.

Biologie

De larven leven in de vochtige grond en modder. Ze eten daar andere insecten en uiteenlopende kleine diertjes (wormen, slakken en andere vliegenlarven).

De volwassen mannetjes leven voornamelijk van nectar en andere sappen. De vrouwtjes brengen beten toe met hun stiletvormige monddelen en zuigen bloed om hun eitjes van de nodige proteïnen te voorzien. De beten van de Gewone goudoogdaas kunnen pijnlijke zwellingen veroorzaken. Vooral bij vochtig weer, zoals voor een regenbui, zijn de vrouwtjes actief. Vaak bijten ze niet direct, maar zoeken ze eerst een geschikt plekje op hun slachtoffers.

Bescherming

De Gewone goudoogdaas komt overal in Nederland algemeen voor en heeft geen speciale bescherming nodig.

Willem-Jan Hoefnagel

IN MEMORIAM GERDA HEIJN

Op 22 september jongstleden is op 91-jarige leeftijd Gerda Heijn overleden. Zij is jarenlang actief lid van onze vereniging geweest. Gerda wist veel van planten en heeft zich bezig gehouden met het inventariseren van Zanderij Crailo.

Zij stond aan de wieg van onze paddenstoelenwerkgroep, waarvan zij in de beginjaren de coördinator was. Wij wensen haar familie en naasten sterkte toe met dit verlies.

WINTERPROGRAMMA 2013 / 2014

Donderdagavond 12 december 2013: LEDEN VOOR LEDEN-avond

Het is het goed om elkaar eens per jaar bij te praten over onze veldbiologische hobby. Alle leden kunnen presentaties verzorgen voor de groep. Bij voorgaande avonden waren er zeer diverse thema's, zoals (niet uitputtend): Vuurvlinders, IJsvogels, Pestvogels, prachtige foto's van insecten en vogels die men op vakanties was tegengekomen, een zwammengeslacht tot in detail uitgewerkt en toegelicht met prachtige foto's, het oerwoud van Frans Guyana en nog veel meer. Wil je ook zoiets presenteren: graag! Meld je dan even bij Elly Fluitsma zodat er een programma kan worden gemaakt. Verder is het natuurlijk een avond waarin we ook gezellig samen zijn. WELKOM CLUBGENOTEN!

Locatie: Info-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum. Aanvang 19:45 uur.

Zondag 5 januari 2014: Nieuwjaarsbijeenkomst

We verzamelen ons om 11:00u rond een KNNV-kopje koffie/thee in restaurant 'de Haven van Huizen'. Vervolgens wandelen we naar de pier bij het randmeer om naar vogels te kijken. Er is vaak heel wat te zien (eenden, ganzen en soms een ijsvogel). Na afloop kunnen we nog opwarmen en lunchen. Dat is natuurlijk op eigen kosten. Leuk om elkaar zo weer te zien en te spreken aan het begin van een nieuw KNNV-jaar.

Locatie: Restaurant Haven van Huizen, Havenstraat 81, Huizen. Aanvang: 11:00 uur.

Zondag 19 januari 2014: Mossenexcursie met Theo van Mens

Vroeger werd er in januari altijd een mossenexcursie gehouden. Dat gaan we dit jaar weer eens doen. Gewoon genieten van de kleine wereld van de mossen. Alhoewel klein? Mossen kunnen grote oppervlakten in beslag nemen. Dit keer gaan we wat dieper het Spanderswoud in, dan eerder dit jaar met de floragroep. We zullen verschillende soorten bos en hei aandoen. We kijken naar mossen op schors, boomvoeten, strooisel, steilkanalen en paden. Theo van Mens heeft de route voorbereid en weet van bepaalde mossen die we onderweg zullen tegenkomen. Verder maken we de excursie natuurlijk vooral met elkaar. Neem een loepje mee!

Locatie: Parkeerplaats restaurant Robert. Vertrektijd: 10:00 uur.

Maandagavond 20 januari 2014: lezing/contactavond: Workflow in Natuurfotografie door Willem-Jan Hoeffnagel

Vroeger was het zo eenvoudig. Je kwam terug van vakantie en had hooguit drie rolletjes volgeschoten. Maar met de komst van digitale camera 's is dat heel anders geworden. Er worden veel meer foto's genomen en er is vaak ook meer dan één camera in gebruik. Een spiegelreflex, een kleinere voor gelegenheden als de spiegelreflex te groot en omslachtig is, een smartphone etc.

En dan komt ineens de vraag "Heb jij een foto van een Pestvogel?". Ja, die heb ik, maar waar? Daarover gaat deze avond. Hoe bewaar je het overzicht over de honderden foto's die er per jaar genomen worden? Hoe kun je het organiseren, met welk PC-programma? Tegen welke problemen loop je dan op en hoe kun je die oplossen? Iedereen loopt weliswaar tegen dezelfde problemen aan, maar iedereen heeft ook zijn eigen oplossingen. Deze avond wordt de oplossing van de presentator gepresenteerd: het ontwikkelen van een workflow.

Locatie: Info-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum. Aanvang 19:45 uur.

Zondag 9 Februari 2014: knoppenexcursie met Jetse Jaarsma

De natuur in winterkleed komt natuurlijk aan bod bij deze excursie, maar knoppen en knopschubben krijgen speciale aandacht! De perfecte voorbereiding van bomen en struiken op het komende seizoen is altijd weer indrukwekkend om te zien. Een blad nog verborgen in de knop, windverstui- vers die mogelijk al in bloei zijn en nog veel meer.

We zullen dus weer eens zien dat veldbiologie in de winter niet alleen beperkt is tot het kijken naar vogels!

Vertrekpunt: Parkeerterrein bij de Zomerkade in Huizen ter hoogte van de Wedekuil. Vertrektijd: 10:00 uur

Maandag 17 februari 2014: Mossen, een fantastische, zichtbare miniatuurbelevens, een lezing door dr Heinjo During

Heinjo During was meer dan 30 jaar docent aan de universiteit van Utrecht op het gebied van ecologie en biodiversiteit. Vele publicaties staan op zijn

naam, onder meer over mossen. Hij is, samen met Henk Siebel, de auteur van de *Beknopte mosflora van Nederland en België*.

Na een inspirerende excursie in het Gooi geleid door Heinjo dit voorjaar (floragroep), vertelt hij nu een breed verhaal over mossen. Als je goed kijkt zijn er heel veel verschillende mossen. Wat zijn de meest voorkomende? Een mos is geen paddenstoel of varen, tot welke groep hoort een mos eigenlijk wel? Is het moeilijk ze op naam te brengen (al dan niet met een loep)? Hoe moeilijk is het om ze nader te determineren onder een binoculair en hoe maak je bijvoorbeeld uitsneden van die kleine blaadjes? Waar groeit een mos (op); zijn er mossengemeenschappen? Waarvan leeft een mos en wat voor overlevingsstrategieën hebben ze? Wat kan de landelijke Bryologische (mossen) en Lichenologische (korstmossen) WerkGroep (BLWG) voor ons betekenen? En zo meer.

Kortom veel stof waarmee we wat meer toegerust komend voorjaar het veld in kunnen gaan.

Locatie: Info-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum. Aanvang 19:45 uur.

Afz: KNNV Afd. Gooi
Mr. J.C. Bühmannlaan 54
1244 PH Ankeveen

